

40 vuotta graafisella alalla

Kirjoittaja: Tapio Värjölä

Tämä teksti on kirjoitettu vuonna 2022 Median museo ja arkisto Merkin (silloisen Päivälehdien museon) ja Mediaunionin järjestämään kirjoituskilpailuun.

Aloitin käsinlatojan työn neljän vuoden oppisopimuksella 9.6.1965. Olin päättänyt keskikoulun toukokuussa ja lukiossa oli paikka odottamassa. Hesarissa oli ilmoitus, jossa haettiin oppilaita Yhteiskirjapainoon (YKP). Paino sijaisi Konalassa lyhyen matkan päässä, 2–3 km kotoani. Äitini kysyi, että mitä ajattelisit tuosta, kun ei koulukaan aina innostanut. Tosin olin saanut hyvän kevättodistuksen, koska tuplasin sen viimeisen luokan.

Menin sitten haastatteluun. Taloa kierrettiin faktori Veikko Keltasen johdolla. Keltanen kertoi, että ladonnassa käytetään mittajärjestelmänä pistettä, 1 metri on 2660 pistettä. Sen olen muistanut heti siitä alkaen. (Tosin nykyisissä laitteissa on käytössä amerikkalainen eli Pica-piste, eikä eurooppalainen Didot-piste. Pica on hieman pienempi).

Kysyttiin ammattitavoitusta ja latoja oli ainoa, jonka tiesin. Meitä valittiin kolme nuorta käsinlatojanoppiin, minun lisäksi Markku Pinta Loimaalta ja Liisa Topra Vantaalta. Markku ja Liisa lopettivat oppinsa jo ensimmäisen vuoden jälkeen, Liisa terveydellisistä syistä ja Markku taloudellisista. Vaikka oppilasmestari Viljanen oli puhunut Markulle kolmannen vuoden oppilaan palkan, hän ei sillä kyennyt Helsingissä elämään. Viljanen kertoi tämän asian minulle vuosikymmeniä myöhemmin.

Koulutus oli oppilasmestarin vastuulla. Hän oli ammattilainen, joka työskenteli myös normaalissa päivätyössä. Ensimmäinen oppilasmestari oli Aulis Palomäki, sitten Veikko Viljanen ja Toivo Väyrynen. Ensimmäisen vuoden tuntipalkka oli 1,60 markkaa. Koulutukseen kuului kaksi teoriaosuutta, 6 viikkoa ammattikoulussa Kansakoulukadulla 1966 ja 9 viikkoa uudessa ammattikoulussa Käpylässä 1968. Oli niissä kouluissa myös ladontaharjoittelua, oli suunnittelua, äidinkieltä, ruotsia ym.

Työ oli vielä metalliladontaa Gutenbergin malliin. Isommat työt ladottiin Linotype-rivilatomakoneella tai Monotypellä. Linotypessä teksti syntyi kokonaisina riveinä valettuna sulasta metallista. Monotypessä lävistettiin teksti ensin rei'itettynä paperirullalle. Se syötettiin valinkoneeseen, joka louskutti tekstin irtokirjasimiksi. Linotypelatojat olivat yleensä miehiä, monotypekirjoittajat naisia. Painamisen jälkeen sivut purettiin ja metallit eroteltiin lino- ja monometalleihin, jotka sulatettiin ja valettiin kangiksi uudelleen käytettäväksi. Olin itsekin niitä kankia valamassa. Lisäksi oli kovia ns. tehdasvalukirjasimia, joita käytettiin moneen kertaan. Ne olivat kalliita hankkia. Ne tunnisti kaarevasta signatuurista kirjasimessa.

Käsinlatojan tehtävä oli koostaa noista metalliteksteistä sivuja tai muuta painoaineistoa. Tekstiin liitettiin metallilinjoja, joista saatiin viivat painotyöhän, tai logoja, kuvalaattoja, koristeita ym. Pieniä tekstimääriä ladottiin kastista hakaan ja pienet työt, kutsukortit, käyntikortit, olivat oppilaiden töitä. Tuollaiset tilapäistyöt eli aksidenssityöt painettiin sitten kohopainokoneilla.

YKP:n latomon faktoreina olivat nuori Teuvo Räisänen ja vanha Ilmari Muona, joka oli tullut taloon 1923 16-vuotiaana. Latomossa työskenteli vielä muutamia naisia, jotka olivat tulleet taloon 1900-luvun ensi vuosikymmenellä. Nuo konkarit sitten eläköityivät 60-70-luvun vaihteessa, Saimi Kauhanen taisi lähteä 70-luvun alkupuolella.

Valoladonnan ensi askeleita

Valmistuin latojanopista 1970, armeija-aika viivästytti vuodella. Mutta en ikinä sitten työskennellytkään valmiina käsinlatojana, sillä jo ennen valmistumista siirryin sivuasemointiin. YKP sai tiettävästi maan ensimmäisen valolatomakoneen 1964. Kyseessä oli Monophoto, joka perustui monotype-systeemiin. Tekstinkirjoittaja naputteli tekstin paperirullalle, mutta sitä ei syötettykään valinkoneeseen vaan se valotettiin filmille. Asemoija sitten leikkeli filmin sopiviin palasiin ja kiinnitti ne valopöydällä foliolle sivuiksi. Monofoton jälki oli terävää ja hyvää mutta työ oli hidasta. Aluksi käytettiin ns. tarrafoliota, johon filmit hyvin kiinnittyivät, kunhan se oli puhdas. Sitä käytettiin moneen kertaan, pyyhittiin puhdistusnesteellä aina käytön

jälkeen. Alkuvaiheessa sivut koottiin peilikuvina. Kuvien paikat jätettiin tyhjiksi, tai niiden paikalle jossain vaiheessa leikattiin punaisesta kalvosta kuvan kokoinen nelikulmio. Valmiit sivut valotettiin kokonaisiksi ja toimitettiin Lito-osastolle, jossa kuvafilmit lisättiin. Kun tekstistä löytyi virheitä, monolatoja latoi korjausrivit. Ne tulostettiin irrotettavalle stripping-kalvolle. Asemoija raaputti virheelliset rivit pois ja vaihtorivit kiinnitettiin jääetikalla eli etikkahapolla. Myöhemmässä vaiheessa tarrafoliosta luovuttiin ja leikatut tekstipalat kiinnitettiin foliolle sprayliimalla, niin myös korjausrivit.

Sivuasemoinnissa oli 5-6 henkeä. Useita lehtiä koottiin. Yhteishyvä oli 24-sivuinen tabloidi, joka piti saada painoon joka maanantai ja sen ruotsinkielinen versio Samarbete tiistaisin. Useita Pellervolaisia lehtiä valmistettiin, Osuuspankkilehti, Karjalalous, naistenlehti Monalisa ym. Otsikoita ladottiin pimiössä Staromatilla, joka oli eräänlainen suurennuskone, joka valotti valoherkälle filmille tai paperille kirjain kerrallaan. Jälki oli erinomaista, mutta työ hidasta. Tuli myös Morisawa-otsikkokone, jonka rumpuun laitettiin pimiössä filmi, johon voi sitten päivävalossa naputella tekstiä sokkona. Filmi sitten vietiin liton kehityskoneeseen ja kiroiltiin, kun ei ollut muistanut vaihtaa uutta riviä, tai tuli väärä kirjainkoko. Siinä oli alle 10 erilaista fonttia. Jos tuli tehtyä liian iso tai pieni otsikko, se vietiin kuvaamoon, mutta monesti sai nopeammin, kun latoi uuden version.

1970-luku oli voimakkaan kehityksen aikaa. Oli 1969 kun kokeiltiin IBM:n kehittämää pallokirjoituskonetta tekstin tulostukseen. Tekstinkirjoittaja kirjoitti tekstin magneettinauhalle, joka tulostettiin pallokirjoituskoneella. Palloja oli erilaisia eri kirjasintyypeille. Kokeilu jäi YKP:ssä lyhyeksi, asiakkaat eivät kai olleet tyytyväisiä tekstijälkeen. Linotron-VIP -järjestelmä sitten tuotti tekstiä rullatavarana. Siinä oli apuna koodari, joka kirjoitti käsikirjoituksiin koodit, jotka tekstinkirjoittajanaiset naputtivat työn alkuun. Koodi määrittäi tekstin koon, kirjaintyyppin, palstaleveyden ym. ominaisuudet. Tuli myös Diatronic-latomakone, jolla yksi mies, Tolosen Pave latoi ilmoitustekstejä ja muita pieniä tekstimääriä filmille. Myös paperiasemointia tehtiin jossain vaiheessa, eli tekstit tulostettiin paperille ja sivut koottiin niistä.

Lisää ammattioppia

1973–1974 kävin Taideteollisen korkeakoulun kirjapainolinjan iltakoulussa. Se toimi Ateneumin talossa. Väkeä oli siellä paljon, kirjapainokoulustakin tuttuja. Koulutus oli lyhennetty 3 vuodesta 1 vuoteen, mikä aiheutti ruuhkan. Kuljettiin latoja Matti Loposen kanssa yhtä matkaa YKP:stä, koulu alkoi 17.00.

Vähitellen metalliladonnan koneet ja laitteet sitten katosivat. Rivilatopakoneita oli vielä pari. Visa Linko murehti, kun hän ei koskaan saa pomon paikka, koska Visa osasi latoa venäjää, liian arvokas siirtää pomoksi. Mutta 1980-luvulla asia korjaantui, kun Visa Linko perusti Erik Andbergin kanssa Dataladonta nimisen tekstifirman Lönnrotinkadulle. Siitä tuli Helsingin suurin tekstintuottaja, venäjääkin tietysti. Minäkin opin venäjän aakkoset suurin piirtein, kun oppilaana ladin venäläisestä kastista käyntikortteja.

Uudet oppilaatkin saivat jonkin verran vanhan ajan koulutusta niin kauan kuin materiaalia oli. Väkeä siirrettiin vähitellen uusiin tehtäviin. En muista, että ketään olisi irtisanottu, uudelleenkoulutus muutti työtehtäviä. Minä viihdyin uusissa tehtävissä, en kaivannut metalliladontaa. Toimin 70-luvun puolivälissä YKP:n ilmoitusmestarina. Kaikkien lehtien ilmoitukset tulivat minun kauttani, toimitin tekstit ladottavaksi ja kuvat kuvattaviksi. Sitten kasasin aineiston sivuiksi.

Teki mieli kokeilla uudessa työpaikassa. Ismo Nahkuri, joka oli ollut YKP:ssa asemoinnissa, ja siirtynyt sen jälkeen Saariston kirjapainoon Espoon Suomenojalle, kertoi puhelimesta olevansa lähdössä sieltä pois. Soitinkin Saaristolle ja pääsin syksyllä 1974. Siellä oli tuttuja, Miettisen Pertti entinen YKP:läinen ja latomon faktorikin, jonka nimeä en muista. Firma oli juuri vaihtanut nimensä konkurssin jälkeen Superprintiksi. Talossa oli kaksi linotype-konetta ja yksi Compugraphic-valoladontakone, joka pystyi latomaan kahta pistekokoa samaan työhön. Veikko Mård oli siinä koneessa. Konelatoja Aarno Ihatsun isovelji Ari oli tuttu Munkkiniemestä. Otsikkokoneita ei ollut. Työt tehtiin paperiasemointina, meitä oli kaksi. Oli yksi arkkiasemoija, yksi kuvaaja ja muutama painokone. En viihtynyt siellä pitkään, näytti ettei firmalla ole tulevaisuutta ja se lopettikin jonkin ajan kuluttua. Palasin Yhteiskirjapainoon jo kesäkuussa 1975.

Töihin Grafojalle

Toukokuussa 1977 lähdin YKP:stä lopullisesti. Jälleen työpaikka löytyi Ismo Nahkurin kautta, joka oli nyt työssä Graafinen laitos Ojanen Oy:ssä. Se sijaitsi neljännessä kerroksessa Kalevankatu 30:ssä. Nimi muuttui myöhemmin Grafoja Oy:ksi. Ismo kertoi puhelimesta, että heiltä on eräs naisihminen lähdössä. Soitin faktori Juhani Kompalle, joka oli tuttu aiemmin YKP:sta. ”Kuulin että teillä olisi paikka tiedossa”. ”Joo, tule aamulla seitsemältä!”, sanoi Jussi. Ojasella oli muitakin tuttuja, konelatoja Aholan Jouni ja valolatoja Anneli Venäläinen. Henkilökuntaa oli vajaat 30.

Samassa talossa, sen toisessa ja kolmannessa kerroksessa sijaitsi Kauppakirjapaino, viidennessä kerroksessa Hakalaatta ja Typostudio, oli siis alan keskitys! Meitä sivuasemioijia oli Grafojalla kolme, aluksi minun ja Ismon lisäksi Jussi Milano. Milano lähti seuraavana vuonna ja Ismokin parin vuoden päästä, vaihtuvuutta oli niihin aikoihin, töitä sai. Milano ja Nahkuri työskentelivät sitten 80-luvulla Dataladonnassa Lönnrotinkadulla.

Grafojalla sivuasemointi tehtiin paperiasemointina. Tekstit ja muut elementit kiinnitettiin alustalle vahalla, joka saatiin kuumasta vahakoneesta. Filmiasemointi oli erikseen. Oli vielä yksi Linotypekone ja yksi käsinlatoja, Seppo Blomster, kun tulin taloon. Sitten se homma lopetettiin ja nuo 2 tekijää siirrettiin valoladontaan ja sivuasemointiin. Oli graafinen kuvaaja sekä kemigrafi, joka teki kuvalaattoja.

Grafoja teki tekstejä ja asemointeja alihankkijana kirjapainoille ja mainostoimistoille. Otsikkokoneena oli Staromat, jollaista olin käyttänyt jo YKP:ssä. Taloon hankittiin yhä uusia ”nauhoja”, joissa oli eri tekstityyppejä. Ne olivat kalliita, mutta työ oli tuottavaa, koska siitä laskutettiin merkkimäärän mukaan. Yksi kirjain maksoi useita markkoja. 80-luku oli näiden palvelulatomoiden kulta-aikaa. Syntyi uusia pikkufirmoja, Typostudio, Euroset, Suomen typografi, Aapiset, Xx-studio ym. 1990-luvulla ne sitten kaatuivat tekniikan muutoksen myötä, niin Grafojakin. Grafojan omistivat Matti ja Kerttu Kujala, Matti toimitusjohtajana, vaimo hoiti rahaliikenteen ja palkanmaksun. Oli eräänlainen perheyhtiön meininki. Aluksi ei ollut kellokorttiakaan, myöhemmin tuli magneetikortti, johon sai kerätä plussa- ja miinustunteja max 5 t. Talossa oli käytössä uutuus, lounasseteli, aluksi 10 markan arvoinen ja ympäristössä oli ruokapaikkoja, kaljapaikkojakin.

Grafojalla oli käytössä Copy Proof -kamera, jolla me sivuasemoijat itse kuvailtiin otsikoita, kuvia ym. Kuvaus tapahtui pimiössä ja valotettu paperi tai filmi laskettiin kehityskoneen läpi. Tuli uusi malli Copy Proofista, joka laskee automaattisesti suurennus- ja pienennysprosentin. Aiemmin se piti laskea käsin prosenttikiekolla, joka on eräänlainen pyöreä laskutikki.

Työt olivat mm. ilmoituksia Hesariin, mm. vaateliikkeille ja Maximarketille. Oli kirjojen taittoa, jäi mieleen isotöinen Suuret löytöretket Valituille Paloille. Minulla oli italiantielinen mallikirja, jonka tekstien kohdille asemoitiin suomalaiset Grafojan latomat tekstit. Tekstiä oli aina liikaa ja VP:n toimittaja kävi stilisoimassa sitä lyhemmäksi. Kirja painettiin Italiassa useille kielille. Kirjojen taittaminen oli minulle mieluista. VP:lle tehtiin muitakin töitä. Weilin & Göös teetti paljon töitä meillä, oppikirjoja ja taskukalentereita monille firmoille ja järjestöille.

Näihin aikoihin aloin tehdä töitä firaabelina Graafiset Räisänen Oy:lle, joka toimi Lönnrotinkadulla. Tämä Kauko Räisänen oli lähtenyt Grafojalta ja hänen isoveljensä Teuvo Räisänen oli faktorina YKP:ssä. Minulla oli kotona pieni valopöytä ja Räisänen toi minulle vahakoneen ja paperitekstirullat, joista tein sivuja. Joskus minulla oli samaan aikaan työn alla Grafojalla joku WG:n kalenteri, ja kotona Räisänen tuoma WG:n kalenteri. Sain sen firaabelipalkan käteisenä.

A-lehtien palvelukseen

Olin Grafojalla työssä 11 vuotta. Talvella 1988 haettiin Hesarissa A-lehtiin mainososastolle viimeistelijää. Kirjoitin hakemuksen oikein kuvan kanssa. Asiasta ei kuulunut mitään pitkään aikaan, kunnes toukokuussa tuli soitto ja kysyttiin, oliko vielä kiinnostusta. Kävin Hitsaajankatu 7:ssä haastattelussa. Osaston johtaja oli Anne Lukander, ja asia sovittiin. Yrittivät kyllä saada jäämään Grafojalle. Aloitin A-lehdissä 1.8.1988. Mainososastolla oli kymmenkunta henkeä, copywritereita, Art Directoreita, yksi faktori, Väinö Isoaho, joka hoiti painotöitä. Koko mainososasto oli kasvanut Väiski Isoahon ympärille. Oli yksi Kirjatyöntekijäin liiton jäsenkin minun lisäkseni, lisää tuli. Talossa tehtiin noin 20 lehteä, joita painettiin eri painoissa. Mainososastolla tehtiin pienempiä painotöitä, käyntikortteja, lomakkeita, lippuja, lappuja. Isoja

lehtikampanjoita varten tehtiin mainososastolla erilaisia aineistoja, kirje, tuote-esite, vastauskuoret, lähetytkuori, jotka painettiin ja koottiin usein Sisäsuomi Oy:ssä Jyväskylässä tai muuallakin. Useilla mainososastolaisilla oli tausta mainostoimistoissa ja jouduin opettelemaan alan termejä ja käytäntöjä. Myös talon omiin lehtiin tehtiin ristikkäisilmoituksia, Apulehden Jallukilpailu oli usein minun työtäni. Lehtien lööpitkin tehtiin meillä, Tuulilasin lööppiä tein pitkään. Avun lööpin jouduin joskus tekemään, kun vakituinen heppu oli poissa. Sillä oli kiire, kun aineisto saatiin tiistaiamuksin ja oli kiire saada lööppi painoon. Apu painettiin siihen aikaan Mikkelissä tiistain ja keskiviikon välisenä yönä. Kun lööpin sai valmiiksi, vedos piti näyttää päätoimittajalle.

Koska toimitus kokoontui yhteiseen kokoukseen tiistaina klo 10, pyrin saamaan lööpin valmiiksi ennen sitä. Jos se ei onnistunut, kävin näyttämässä sen päätoimittajalle kesken kokouksen, kiusallista, mutta oli kiire saada painoon. Onneksi päätoimittaja Matti Saari oli joviaali ja hyväksyi työn aina.

Mainososaston tekstit ladottiin Typoscanissa Vallilassa. Painofilmit teetettiin Time Offsetissa. Käsikirjoitukset lähetettiin useimmiten Typoscaniin telefaxilla, paitsi jos tekstiä oli paljon. Lähetti toi tekstit yleensä aika pian. Minä käytin ainoana valopöytää ja vahakonetta. Leikkaa-liimaa työ jatkui kuten edellisissä paikoissa. Mainososasto sijaitsi Hitsaajankatu 7, 6/7 kerros. Samassa talossa oli lehtien toimitukset. Tien toisella puolen Hitsaajankatu 10 oli hallintoa, valokuvaajien studio ym. Osastolla oli Copy Proof -kamera, jopa kaksi, johon oli tottunut Grafojalla. Samaan aikaan kun työsuhteeni alkoi tuli taloon ensimmäinen 4-värikopiokone, Canon CLC-1. Vain kolmella oli avain siihen, minä yhtenä. Kai sitä aluksi pelättiin setelien väärentämistä, kun oli kova kontrolli. Nykyään niissä ei ole enää mitään merkillistä.

A-lehdet oli vapaamuotoinen työpaikka. Kellokorttia ei ollut ja kesken päivän voi lähteä asioille, kunhan työnsä hoitaa. Ruokataukokin oli ja kahvitauotkin noin muodollisesti, mutta ei niitä tarkkaan noudatettu. Haettiin kahvia kun mieli teki, sitä oli aina saatavilla. Oli outoa totutella kuukausipalkkaan, kun kirjapainoissa palkkapäivä oli joka toinen perjantai. Myöhemmin sain graafisen suunnittelijan tittelin.

Macit tulevat

Vuonna 1994 oli suuren muutoksen aika. Talon lehtien toimituksilla ja taittajilla oli jo käytössä Applen MacIntoshit. Huonekaverini AD Markku Boberg ehdotti johdolle, että jospa meillekin saataisiin. Olli-Pekka Lyytikäinen päätti, että Markku saa yhden kokeiltavakseen ja lasketaan sitten kustannukset. Oli selvää, että kun ladontakustannukset jäävät pois ja filmintekokustannukset, niin säästö on melkoinen. Muistelen että ladontakustannukset Typoscanilla olivat miljoona mk vuodessa. Koko porukalle hankittiin sitten Macit, ja olihan se melkoinen muutos. Olimme verkossa ja tekstit ja kuvat saatiin lankaa pitkin. Meitä kurssitettiin PrePress-nimisessä firmassa ja työssä opittiin. Toisiltamme kysyttiin neuvoa ja Markku Yletyinen repron puolelta oli apuna, kun tarvittiin. Aluksi käytössä oli FreeHand 4 -ohjelma, sopiva meidän pienille tekstimäärille. PhotoShopilla käsiteltiin kuvia. Ensimmäiset Macit olivat niin heikkotehoisia, ettei noita kahta ohjelmaa voinut pitää auki samaan aikaan. Minä innostuin uudesta systeemistä, kaikki eivät olleet yhtä valmiita siihen. 1995 saatiin internet-yhteydet. Talossa tulostettiin filmit painoja varten, mutta siitä luovuttiin, kun aineistot alettiin toimittaa lankoja pitkin painoihin. Maccien tulo alalle kaatoi tekstien tuottamiseen erikoistuneet palvelulatomot. Firmat pystyivät tekemään helposti omat tekstinsä.

Vuosituhat vaihtui. A-lehdet rakennutti Kulosaaren kupeeseen oman toimitalon, johon siirryttiin 2003.

Hajanaiset toiminnot saatiin yhden katon alle ja saatiin oma ruokalakin. Ohjelmia uudistettiin ja alettiin käyttää InDesign-taitto-ohjelmaa, joka lehtien taittajillakin oli jo ollut käytössä. Talon omasta reprosta sai apua kuvien kanssa.

Sitten tehtiin uudistus, joka ei kaikkia miellyttänyt. A-lehdet osti pienen mainostoimiston, jonka väki siirtyi A-lehtien uuteen toimitaloon. Se yhdistettiin meidän mainososastoon ja osittain markkinointiin. Uudet esimiehet tulivat sen mukana. Uusi kokoonpano yhtiöitettiin nimellä Dialogi Oy. A-lehtien repron palveluksia ei saanut käyttää entiseen malliin.

Syntyi ristiriitoja. Osa uusista työntekijöistä lähti pois. 2004 Dialogi oli tappiollinen ja alettiin neuvotella työvoiman vähentämisestä. Käytiin yksittäin neuvotteluja johtaja

Putaansuun kanssa. Sanoin että antakaa kahden vuoden palkka, niin lähden heti. Olin stressaantunut ja väsynyt uuteen organisaatioon ja ajattelin että 40 vuotta alalla saisi riittää. Olin saanut jo Liiton vapaajäsenyyden. Lopulta sain vuoden palkan ilman työvelvoitetta ja elokuun alusta 2005 lopetin työt. Palkka sitten juoksi kerran kuussa. 2006 jäin työttömyyspäivärahalle, myöhemmin työttömyyseläkkeelle ja 63-vuotiaana vanhuuseläkkeelle. Meitä lähti Dialogista samaan aikaan 2 muuta, Seppo Roponen ja Airi Hyytiäinen, jotka olivat olleet talossa mainososastolla jo 80-luvulta. Me kolmen läksimme aika hyvillä eduilla, seuraavana vuonna väkeä vähennettiin ilman mitään etuja. Sain pitää firman henkilökortinkin, jolla saan yhä kirjoja puoleen hintaan useilta kustantajilta.

40 vuotta graafisella alalla, monet asiat ovat muuttuneet, mutta monet samat kirjaintyytit, Timesit ja Helveticat ovat edelleen käytössä, nyt vain tietokoneen ruudulla. Ei käsinlatojan oppi hukkaan mennyt. Tekstiä on nyt helppo muokata portaattomasti, kaventaa, leventää, tihentää ym.

Minua on onnistanut, kun en ole koskaan joutunut työttömäksi. Firmoja on kaatunut takana, YKP 1989 ja Grafoja 1992. Siitä porukasta tuli yhdestä taksikuski, yhdestä postinjakaja. Unto Kiukkaaseen, filmiasemoijaan törmäsin Valtionarkistossa, jossa hän kantoi asiakirjoja varastosta työkseen. ”Pieni palkka, mutta helppo homma”, on varmaan jo eläkkeellä. Moniin ihmisiin on törmäilty samoissa ympyröissä, ja suhteet ovat auttaneet työpaikan saannissa, kuten meno Grafojalle osoittaa Ismo Nahkurin ja Juhani Kompan suhteen. Hekin ovat olleet jo vuosia haudassa.

Minulla on kotona Macci, jolla tätä kirjoitan InDesign-ohjelmalla. Myös PhotoShop on käytössä. Pari kirjaa olen kotona taittanut.

Helsingissä 30.12.2022

Tapio Värjölä